

CE ȘTIM DESPRE LUME ?

(urmare).

Am arătat prin câte-va dovezi că triburile de oameni cele mai vechi trebuie să fi trăit în *promiscuitate*, adică așa feliu că fie care femei trăea cu toți bărbații și fie care bărbat cu toate femeile. În unele triburi promiscuitatea are atîta tărie în cît un bărbat pe care nu l'ar primi o fată se crede ocărit și își răzbună chiar cu moarte!—Dar cu toate acestea, în mijlocul acestei stări de lucruri, gustul bărbatului pentru o femeie anume și puterea îndestulătoare pentru a împiedeca pe alții de a intra în legături cu femeea au format un număr oare care de legături mai trainice, un feliu de monogamie. Tot asemenea se întîmplă ca o femeie să stea în legături mai ales cu un număr oare care de bărbați, sau un bărbat cu un număr hotărit de femei.— Cea întăi formă de familie se cunoaște în știință sub numele dd *poliandrie*, iar a doua sub cel de *poligamie* sau *poliginie*.

Aceste trei forme mai înnalte ale legăturilor între bărbați și femei s'au născut cîte trele din *promiscuitatea veche*.—Triburile în care s'a născut iubirea pentru legături între bărbați și femei mai regulate au trebuit să învingă pe cele ce *remăneau în obiceiurile strămoșești*.

În adevăr legăturile sexuale în timpul promiscuității aduceau mai multe neajunsuri copiilor, femeilor și chiar bărbaților. Copiii nu puteau fi îngrijiți cum se cade și mureau în mare număr, ceea ce aducea cu timpul stîngerea tribului; femeile erau prea asuprite sub tirania gusturilor schimbătoare ale bărbaților și bărbații nebucurîndu-se de iubirea nimăruî nu puteau fi căutați la boale și nu cunoșteau plăcerile nespuse ale vieții familiare.

Pentru trib urmă de asemenea un reu foarte mare din pricina lipsei de legături tari prin înrudire.

Prin urmare înlocuirea triburilor promiscue cu altele poliandre, poligine sau monogame a fost un bine și un progres.

Iată câte-va exemple de poliandrie la triburi din zilele noastre. Tennent ne spune că „în Ceilan, mai ales la bogați o femeie are trei sau patru bărbați și uneori chiar șapte.... De regulă bărbații sînt neamuri și mai adese frați.“—Strabon știea că în Arabia fericită bărbații dintr'o familie se căsătoreau împreună cu o singură femeie. În Mahabarata, cîntec vechi indian se spune de o princesă care avea cinci bărbați. Cesar spune că la Bretonii din vremea lui mai mulți frați aveau o singură femeie pentru toți.

Poliandria a fost mai de mult, mult mai întinsă de cît poligamia și monogamia, dar acum s'a pierdut în mare parte și a fost înlocuită prin alte legături sexuale mai folositoare tuturor. În unele cazuri din poliandrie a putut să ia naștere monogamia, prin aceea că cei mai nobili în loc să aibă mai mulți o femeie aveau cîte o femeie pentru unul singur. Și acest obicei a putut să se întindă ca o modă din sus în jos.

Dacă nu ne-am fi învățat, din copilărie citind biblia, cu pildele despre poligamie, de bună samă că ne-am îngreșat de acest fel de familie, tot atît cît și de poliandrie. Creșterea noastră înse ne-a deprins cu ideea poligamiei și aflăm nu cu prea multă mîerare că nenumărate popoare necivilizate sînt poligame sau mai bine poligine.

Dacă cercetăm bine obiceiurile popoarelor ne convingem că poliginia este forma cea mai întinsă a familiei.

Poliginia ar fi și mai întinsă dacă n'ar fi împiedecată prin sărăcie. În adevăr chiar la triburile unde poligamia se obișnuiește nu au toți bărbații mai multe femei, ci numai cei mai bogați. Călătorii ne dau dovadă despre aceasta: „Mai toți Kusai, zice Lichtenstein, au numai cîte o femeie; regi și capi Kraalelor au

cîte patru sau cinci.“ Același lucru ni se spune despre locuitorii din Sumatra, despre Mexicanii vechi, despre Hondurii.

Forma poligină a familiei s'a născut în mod firesc din forma promiscuă. Îndată ce un bărbat puternic a vrut, a pus stăpînire pe cîte femei a poftit și le-a apărut cu puterea în potriva altora. Apoi obiceiul de a avea mai multe femei a început a fi ca un semn de nobleță, de rang. Astfeliu țeră la Germanii vechi și la regiî merovingieni.

Apoi să nu uităm că femeile, în timpurile primitive și până acuma la triburile selbatece, se priveau ca roabe și că prin munca lor încă puteau fi de folos acelui ce le putuse căpăta și ținea în potriva altora.

Pentru a înțelege cum s'a înrădăcinat ideea că familia poligină iese nobilă, pe cînd monogamia iese privită cu desgust, n'avem de cît să ne amintim că în tot deauna obiceiurile celor puternici se socotesc nobile, iar ale sărăcimei mojicești și ne cioplite. Așa a fost și cu poliginia, care cum am spus se întîlnește mai mult în clasele bogate.

Poliginia iese mai pe sus de cît promiscuitatea și de cît poliandria chiar. Printr'însa copiii își cunosc atît tatăl cît și mama și cu toate dezbinările ce se întîmplă cum se știe între frați, tot iese un progres față cu poliandria. Dar relele ce urmează pentru femei mai cu samă sînt foarte mari. Lipsa de iubire din partea bărbatului, vîeața de roabe, cumpărarea cu bani, etc sînt rele foarte simțite. Gelozia care roade inima femeilor aceluiasi bărbat a făcut să capete poligamia numele de *pricina dușmăniei (famovafesana)* în Madagascar și aiurea.—Iată cum spune după Monteiro, ce stricăciune aduce iesa în vîeața celor adulți. „Negrul, zice „iel, nu canoaște nici dragostea, nici gelozia. In timpul mulților ani cît am stat în Africa, n'am văzut un negru arătînd cea mai mică iubire pentru o femeie.— „N'am văzut nici o dată un negru îmbrășosînd o femeie, dez-

„mierdînd sau fiind dezmiertat.—N'au în limbele lor „nici un cuvînt care să însemne iubire.“ John Lubbock ne spune că „la Hotentotii bărbații și femeile sînt așa de reci și de nepăsători unii pentru alții în cît se pare că nu știu măcar ce-î iubirea.“ La Cafrii Kusai „iubirea nu se află în căsătorie.“ La Iaribaï „bărbatul se însoară cu aceeași nepăsare cu care taie un spic de grîu.“

Nu putem de bună samă zice că poliginia pricinuește această lipsă de simțire, căci așa-s oamenii primitivi ; dar putem zice cu siguranță că poliginia nu poate ajuta la dezvoltarea sentimentului dragostei între bărbați și femei.

Pentru bărbați lipsa de iubire și de îngrijire din partea femeilor și întrecerea marginilor convenite în legăturile sexuale aduc de asemenea mii de rele.

Poliginia nu poate să existe de cît într'o societate barbară. Cu încetul se schimbă, dintre femeile cele multe, unele sînt privite ca soții altele ca țitoare. De exemplu la Evrei femeile luate dintre dînșii erau soții, cele luate de la dușmani țitoare. Alte dăți ieră femeia legiuită cea din clasa nobililor, țitoare celelalte. Aiurea se privea ca legiuită cea dăruită de capul tribului. Prin toate aceste deosebiri între femei se slăbește poliginia. În multe locuri a rămas numai pentru fală capilor. Așa se știe că regii europeni, pe lângă regină mai aveau una sau mai multe țitoare cunoscute, publice prin urmare.

În scurt de și poliginia iese mai folositoare pentru societăți de cît poliandria și promiscuitatea, tot îmfațozază o formă de familie, care aduce multe rele și care nici n'a putut fi practică de popoare întregi.

Monogamia. Legături între un bărbat și o femeie numai au existat din cele mai vechi timpuri în mijlocul promiscuității. Unele felii de viață chiar fac cu neputință alte forme de familie, după cum vedem la cele mai înjosite triburi din năuntru insulei Borneo

și din pădurile Braziliei, precum și la Veddahii din păduri.

Știm că bărbatul își căpătă femei prin putere, prin rîpire și prin urmare orî ce bărbat a trebuit mai întăi să aibă o femeie și mai tîrziu mai multe, dacă mai putea căpătă și de multe orî iera greu pentru că numărul femeilor de regulă nu iese mai mare de cît al bărbaților.

Inse unirea unuî singur bărbat cu o singură femeie, așa cum iera de la început, nu ne îmfașozază de cît începutul căsătoriei monogame, cum o înțelegem noi. Monogamia iese foarte nestatornică, cînd totul atîrnă de voința celui mare tare. Iată un exemplu: Richardson ne spune că la Indieniî arămiî „a văzut mai de „multe orî un om mai tare susținînd dreptul de a luă „femeia altuia mai slab.“—Apoi chiar nestatornicia gusturilor la popoarele selbatece împiedecă întemeerea unor legături trainice. In unele triburi de Beduinî, ne spune Burckhardt, bărbatul iera una după alta cincizeci de femei chiar!

Prin urmare obiceiul unirilor monogame trainice n'a putut să se întemeeze de cît încet încet și pe nesimțite.

Printre pricinile cari au ajutat la întemeerea acestor uniri una din cele mai însemnate a fost obiceiul de a cumpără femeile, dînd lucruri de valoare, orî slujînd cît va timp părinților fetei. Un bărbat care muncise pentru femeie se împotriva cu îndărătnicie, celui care ar fi vroit să i-o rîpească, și, fiind că ceialalți oameni din trib cari cumpărase și iei femeile lor țineau cu cel ce se împotriva, începû a se naște o opinie publică dușmănească celor ce căutau să-și capete femei rîpindu-le. Apoi cînd bărbatul știe că nu va putea căpătă altă femeie, de cît prin multă muncă, nu o atungă cu mare ușurință și se deprinde a trăi mai mult timp cu dînsa.—Apoi monogamia iese și cea mai firească formă a familiei pentru că în societățile liniștite numărul bărbaților și al femeilor iese de o potrivă și poli-

ginia orî poliandria întimpină greutate. Bărbații încep a privi reu pe acei capi chiar, cari au mai multe femei. Law ne spune despre *Daiucii* de pe continent. „Capii „au câte o dată mai multe femei, dar prin aceasta se „pun în primejdie de a-și pierde creditul față cu tovarîșii lor“.

Pe lângă aceste pricinî mai sînt și altele cari ajută monogamia. Dar înainte de a le arăta o compăram cu formele de familie despre cari am vorbit mai în urmă.

Familia monogamă iese cea mai înaltă formă de relațiune între bărbat și femei; printr'însa se întemeează legături tari și hotărîte bine între membrii iei. În poliandrie, se cunoaște limpede numai legătura copiilor cu mamele, și copiii nu-s uniți de cît printr'o înrudire necomplectă. În poliginie, raporturile cu tatăl și cu mama se cunosc, dar unii copii sînt legați între dînșii din două părți și prin tată și prin mamă, alții înse numai prin tată. În monogamie se cunosc raporturile și de pe tată și de pe mamă, și copiii sînt rude în același grad. Unirea grupeî familiare e puternică și scutită de dezbinările neînălaturate prin poliginie.—Prin familia monogamă se statornicesc legături foarte întinse între mulți membri ai tribului prin numeroasele feliuri de înrudire de pe mamă și de pe tată.

Dacă cercetăm influința monogamiei asupra copiilor cît și asupra celor în vîrstă ne convingem, că aduce cu sine o mulțime de bine pentru toți.

În societățile barbare monogamia nu deșteaptă sentimente nobile în privința femeilor și nu aduce nici o îmbunătățire în starea lor.

Dar cu cît se pierde obiceiul cumpărării femeii și începe a se întrebă de voia fetei înainte de căsătorie, încep a se naște sentimentele cari caracteriză unirea sexurilor în societățile civilizate. Influența acestor sentimente se întinde mai departe de cît credem de-o dată. Înainte de toate fac mai fericită din toate punctele de vedere vieța adulților. Apoi indirect sînt izvorul a

multor plăceri estetice. Gîndiți numai ce plăceri puternice și dese pricinuesc muzica, poezia, romanurile, dramele, etc; gîndiți că toate aceste producțiuni artistice se ocupă mai mult de amor, și veți vedea că datorim aceste plăceri monogamiei fără de cari nu se puteau desvoltă.

Să nu uităm că monogamia lungeste vieața. Din pricina îngrijirilor pline de iubire a soților, precum și din ale copiilor în cari a trebuit să se nască iubire către părinții lor se micșurează relele bătrîneței și se lungeste vieața.

Putem prin urmare zice că monogamia iese forma naturală a relațiunilor sexuale pentru societățile civilizate, cu timpul aplicarea spre monogamie a ajuns înăscută în omul civilizat, toate sentimentele legate cu ideea de căsătorie subînțeleg unirea unui bărbat cu o femeie numai.

(va urmă). Cluj / Central University Library Cluj

I. Nădejde.

CIND ÎERAM ÎN FLOAREA MEA.

Cînd îeram în floarea mea
Zburam ca o păserea
Și zburam din cracă'n cracă,
N'avea nime ce să-mi facă.
Dar un hoț de vînător
Îmi întinse-un lățisor
Și mă prinse de-un picior;
Și mă băgă în colivie,
Mai mult moartă decît vie.

Mielusica.

Pogoară, pogoară pe plaiu
Tot noă ciobani,
De sint veri primari,
Și cu unul zece;

El e streinșor,
Cu oițe multe:
Cîte piatr'n munte,
Atîtea-s cornute;

Cîte pîetre'n vale,
 Atîtea-s mieoare;
 Cîte pietricele,
 Atîtea-s mîeluşele.
 Vai! noă ciobani
 De sînt verî primari,
 Ei că s'au vorbit
 Şi s'au sfătuit,
 La apus de soare
 Pe iel să-l omoare,
 Bănişori să-î bea,
 Oiţe să-î iea,
 Să le împărtaşcă,
 Să le răspîndească.
 Dar o mie¹uşică
 (Ea fi ochişică)
 Ea mi-şi auzeă,
 Şchioapă se făcea,
 În urmă rămăneă,
 Şi unde mi-şi zberă,
 Locul tremură
 Brazîi veştezeă
 Earba se pîrleă.
 Dar stăpînul iei
 Cîrlig răsuceă
 Şi în loc stătea,
 Oiţa'ntrerbă:
 „Oiţa lăiţă
 „Mie drăguliţă!
 „De cînd te-am văzut“
 „Şi te-am cunoscut,
 „Aşa n'ai făcut;
 „Doar nu v'am păscut“
 „Tot prin livezi verzi,“
 „Apă nu v'am dat
 „La izvoară răci“
 „Ori nu v'am culcat
 „P'alea vîrfuri nalte“
 „Unde vîntul bate?—“
 Oiţa-mi grăia:
 „Stăpîne, stăpîne,“
 „Stăpînorul nostru!“

„Ba tu ne-ai culcat“
 „P'alea vîrfuri nalte,
 „Unde vîntul bate;
 „Şi tu ne-ai păscut
 „Tot prin livezi verzi,“
 „Şi apă ne-ai dat
 „La izvoară reci.“
 „Stăpîne, stăpîne,“
 „Vai! noă ciobani“
 „De sînt verî primari,“
 „Ei că s'au vorbit“
 „Şi s'au sfătuit,“
 „La apus de soare“
 „Să mi te omoare,“
 „Bănişori să-ţi bea“
 „Pe noi să ne iea“
 „Să ne împărtaşcă“
 „Să ne răspîndească!“
 Stăpînul grăi:
 „Oiţa lăiţă“
 „Mie drăguliţă!“
 „De m'or omori,“
 „Voi mă'ţi îngropă“
 „În tîrla oilor“
 „În jocul mieilor;“
 „În dosul stînei“
 „Să-mi aud cîni;“
 „Cîrligelul meu“
 „Voi că mi-l veţi pune“
 „Stîlp la căpătăiu.“
 „Iar ca mîngiere,“
 „Flueraş de soc“
 „Ce-mi zice cu foc,“
 „Voi că mi-l veţi pune“
 „În uşa tîrlei;“
 „Vîntul mi-o-adieă“
 „Fluer mi-o mişcă;“
 „Fluerul mi-o zice,“
 „Oile s'or strînge,“
 „Pe mine m'or plînge“
 „Cu lacrimi de sînge“

Ah ! strein de mine; Mult strein în lume ;	Nici un ajutoriù De la Dumnezeu Și stăpînul mîeu !
---	--

*) Auzită în „Șpitalul Brancovinesc“ de la „Mama Balașa“ o gardiancă bătrînă, de locul Ței din Craiova.

I. Creangă.

Educațiunea intelectuală morală și fizică

după H. Spencer.

(urmare).

Mulți s'au descurajat din pricină că n'au făcut deosebire între principiul lui Pestalozzi și între formele ce i s'au dat și au pierdut încrederea în doctrina întregă, pentru că planurile de aplicare încercate n'au reușit cum se așteptase. Pestalozzi singur nu nimerise adevărul de cît în privința temelii sistemului de educație, în aplicări înse a greșit. Pestalozzi nu Țera om să poată urmă cu sistemă ideea sa, avea din cînd în cînd idei luminoase. La Stantz a reușit așa de strălucit fiind că „căută în fie-ce moment ce felu de cunoștinți cerea mintea copiilor, și care Țera cel mai bun chip de a le legă cu cele vechi.“ Puterea lui Ți venea nu de la vre un plan de educație hotărît, dar de la simpatia puternică care îl făcea să înȚelegă trebuinȚele copiilor și greutăȚile ce Ți împiedecau. Ți lipsea puterea de a desvoltă și a legă logic adevărurile ce descoperea din timp în timp. Următorii lui au încercat să statornicească un plan de educație, dar n'au reușit. Metoda lui Pestalozzi pentru creșterea copiilor micș, publicată în *Manualul mamei*, Țeste cu totul în potriva legilor desvoltărei firești a minȚei omenești. Metoda lui de a învăȚa pe copii limba părinȚilor Țeste de asemenea greșită, și contra principiilor pestalozziene Țeste și metoda pentru Geografie.

Înainte de a putea pune metodele de educație în armonie cu felul facultăȚilor mentale și cu șirul lor de desvoltare, trebuie să cunoaștem în totul cum se desvoltă facultăȚile. Până acum am avut în această privinȚă de cît niște cunoștinȚi foarte generale, trebuie să trecem la amărunte, pentru a putea zice că avem știinȚa pe care trebuie să se întemeeze arta sau meștesugul educaȚiei.

Dar cunoștințele noastre de și ne îndestulătoare tot ne fac în stare a înșira un număr de reguli, cari ar trebui luate în samă în educația copiilor,

1. *În educație trebuie să pornim de la simplu la compus.* Spiritul, ca și toate lucrurile cari se dezvoltă, înaintează de la omogen la eterogen și sistemul de educație trebuie să urmeze aceeași cale. Aceasta înseamnă, că trebuie să trecem de la simplu la compus nu numai la fie care ramură a științei, ci și în privința cunoștinței întregi. După cum spiritul se compune de la început numai din puține facultăți în lucrare, și celelalte facultăți dezvoltate mai târziu întră una după alta în joc și numai târziu lucrează toate împreună, tot astfel și învățarea trebuie să cuprindă de o dată un număr mic de lucruri, și să adaugă altele încet încet pân le va cuprinde pe toate. Educația trebuie să pornească de la simplu spre compus nu numai în amărute ci și în total.

2. *Desvoltarea spiritului, ca ori ce altă dezvoltare, este o înaintare de la nehotărît spre hotărît.* Ca și întreg organismul crierul nu ajunge la perfecțiune de cît în vîrsta coaptă; și cu cît structura lui este mai neperfectă, cu atît și funcțiunile sale sînt mai lipsite de precizie sau hotărîre. Cele întăi simțiri și cele întăii idei sînt nehotărîte, ca și cele întăii începuturi de limbă ori de mișcare. După cum în istoria animalelor vedem că progresul duce de la un ochi rudimentar care nu poate deosebi de cît lumina de întunecare cătră un ochi care deosebește cele mai mici amărute ale forme lucrurilor; tot astfel și inteligența în toate facultățile sale începe de la cunoașterea deosebirilor celor mai izbitoare între lucruri și între lucrări și ajunge cu timpul de poate cunoaște cele mai delicate deosebiri. Metodele noastre de educație trebuie să se supue acestei legi. Nu-i cu puțință și, de ar fi chiar și cu puțință, n'ar fi de dorit a vîri în mințile nedesvoltate idei bine hotărîte. Ce-i drept, putem vîri în mințile copiilor cuvinte cari învălesc ideile cele mai bine hotărîte, dar se înșală grozav profesorii cari socot că prin aceasta au vîrit chiar idei în capetele copiilor; cea mai mică băgare de samă ne va dovedi că copiii ori n'au înțeles de felii aceste idei, ori le-au înțeles foarte confuz.—Numai cînd s'a dezvoltat mult, mintea poate primi idei hotărîte și definiții științifice, trebuie înse să dăm copiilor de o dată cunoștință despre deosebirile cele mai văzute, mai săritoare în ochi și încet își vor îndreptă și hotărî cunoștințele la vremea lor.

3. *Lețiile să pornească de la concret la abstract.* S'ar părea că această regulă repetează în parte principiul ce am numit întăiu, adecă că *trebuie să mergem de la simplu la compus.* Dar trebuia să o punem, cel puțin pentru a lămuri ceea ce este

simplicu orî compus; căci din nefericire, sînt multe neînțelegeri în această privință. Oamenii socot că, pentru că formulele generale ce au găsit pentru a arăta grupe de cazuri particulare au simplificat ieșile lor una după alta unind mai multe fapte într'unul singur, vor simplifica tot aceste formule și ideile copilului. Iei uită că o generalitate nu-î simplă de cît în fața totalității de adevăruri particulare ce cuprinde, dar că luată a parte iese mai complexă de cît fie care din acele adevăruri particulare; că numai după ce am căpătat un număr de adevăruri particulare, generalizația ușurează spiritul și ajută minții și că pentru cel ce nu cunoaște adevărurile, particulare generalizația rămîne negreșit o taină.

Astfelîu, amestecînd două feluri de simplificare, profesorii au greșit începînd de la regule generale și ne înfățișînd principiile prin mijlocirea exemplelor.

4. *Educația copilului trebuie să se potrivească, în felîu și în șirul urmat, cu educația omenirii privită din punctul de vedere istoric.* Cu alte cuvinte nașterea științei la individ trebuie să urmeze aceeași cale ca nașterea științei în rasa din care individul face parte. Acest principiu foarte însemnat îl datorim lui *Comte*. Nevoia de a ținea samă de dînsul vine, întăiu de acolò că copiii trebuie, din pricina moștenirii să treacă prin acele faze prin cari a trecut omenirea, prin urmare și mintea lor se dezvoltă întocmai cum s'a dezvoltat a omenirii; și mai mult încă chiar naționalitatea trebuie luată în samă, un copil de franțuji va fi franțuz în privința minții chiar de va fi crescut între germani ori între engleji. De aice urmează că copilul va putea căpăta cunoștințele mai ușor în acel șir după care le a primit rasa din care face parte. Al doilea pentru că, dacă omenirea a căpătat cunoștințele într'un șir hotărit arătat de istorie, apoi urmează că nici nu putea să le capete altfelîu, așa că șirul în care le-a primit omenirea iese și cel mai firesc, cel mai potrivit cu dezvoltarea spiritului și trebuie să ținem samă de dînsul în predarea știinților.

5. Din acest principiu urmează că în fie-care ram de cunoștinți să pornim de la *empiric* la *rațional*. În adevăr în istoria omenirii fie-care știință iese din *arta* care-i corespunde. Prin urmare înainte de a putea căpăta știința, trebuie să avem multe experienți repetate și generalizațiuni scoase dintr'insele. Știința iese cunoștința organizată; și pentru ca cunoștința să poată fi organizată trebuie să existe mai întăiu neorganizată. Prin urmare toate studiile trebuie să aibă începuturi experimentale; și raționamentul sau cugetarea nu trebuie întrebuițat de cît după ce avem începuturi curat experimentale adunate. Ca exemplu voiî aduce obi-

ceiul ce a început a se lua de a învăța gramatica după limbă sau obiceiul de a pune pe elevi să desemneze mult timp înainte de a le spune legile perspectivei

6. Altă urmare a principiului de la No. 4 ieste că în educație să încurajăm *din toate puterile* dezvoltarea de la sine a copiilor. Ar trebui să facem ca copilul singur să facă cercetări, și să tragă singur concluzii din descoperirile ce va face. Ar trebui să- *spunem* cât se va putea mai puțin, și să-l facem să *afle* cât se poate mai mult. Omenirea a înaintat educându-se singură; individul trebuie să urmeze acest exemplu. Cine nu cunoaște exemplele strălucite ale oamenilor cari singuri s'au educat? Oamenii cari au crescut sub disciplina obișnuită a școalelor, și cari au idee că educația nu se poate căpăta altfelii de cum au căpătat-o ieși, vor socoti cu neputință ca un copil să se educe singur. Dar dacă vor gândi că cunoașterea cea mai însemnată, temeliea celorlalte cunoștinți, adică cunoașterea lucrurilor ce-l încunjoară, o capătă copilul singur fără ajutorul nimăru: dacă își vor aminti că copilul învață singur limba părintască; dacă își vor da socoteală de suma de observații, de experiențe, de cunoștințe ce capătă ori cine prin sine însuși afară din școală; dacă vor lua în băgare de samă inteligență extraordinară ce se dezvoltă în copilul care își petrece viața pe ulițele Londrei, și anume în toate direcțiunile în cotră împrejurările în cari trăește și trezesc facultățile; dacă în sfârșit vor gândi la numărul de spirite cari și-au deschis o cale prin puterile lor numai în mijlocul întunicimilor cursului nostru de studii, așa de nesocotit și prin miș de priedici de altfelii, vor vedea că, dacă lucrurile ar fi înfătoșate cu regulă și bine, ori și ce elev înzestrat cu o capacitate obișnuită, ar putea învinge fără ajutorii greutatele ce ar întâlni. Cine ar putea fi martur de lucrarea neîncetată cu care observă un copil, întreabă și trage concluzii; cine ar putea ascultă observările lui pline de judecată în privința lucrurilor ce poate înțelege, fără să se convingă că, dacă ne-am sili a-i îndroptă această activitate la studiile *potrivite minții lui*, nu le-ar face fără greutate? Nevoea ce are copilul ca să- *spunem* toate vine din *prostia* noastră, nu dintr'a lui. Îl zmulgem de la faptele cari îl interesază și pe cari și le-ar asimilă prin sine însuși. Îl punem înaintea ochilor fapte prea complexe pentru dînsul, și prin urmare desgustătoare. Cînd vedem că nu le primește de bună voe îl amenințăm cu pedepse și căutăm a i le vîri cu de a sila în cap. Ticsîndu-l cu cunoștinți nepotrivite îl ducem la desgust de ori ce felii de studii. Și cînd lenea dobitocească a spiritului pricinuită astfelii, unită cu disciplina la care îl supunem, a adus copilul a nu mai înțelege nimica fără explicații, și a nu fi de cât un primitorii al ideilor noastre, tragem concluzie că educația nu poate fi făcută de cât

prin impunerea ideilor. Prin educația noastră am produs această stare nefirească în copii și apoi întemeiați pe această stare zicem că trebuie de întrebuițat metoda prin care l'am proștit!

7, Pentru a judeca bunătatea unui sistem de educație trebuie să ne punem următoarea întrebare: Simte copilul plăcere învățând? Numai acea metodă iese bună care produce plăcere. În data ce vedem că copilul primește cu neplăcere feiul nostru de educație trebuie să-l părăsim, căci instinctele lui sînt mai sigure de cît judecata noastră. O activitate neplăcută, nu poate fi sănătoasă, vorbind, bine înțeles de activitatea intelectuală. Cîndun copil simte neplăcere pentru un feiū de studiu, pricina iese sistemul greșit al profesorului. Fellenberg a zis: „Experiența mi-a dovedit că *tenea* la tineri iese în potriva nevoie lor de activitate firească, în cît dacă nu-i pricinuită din o creștere greșită, trebuie să fie semnul unei boale.“

Experiența ne arată în toate zilele că putem afla chip de a interesa în mod plăcut, copiii; și toate cercetările ne dovedesc că numai plăcerea iese cel mai sigur mijloc.

Fiind că aceste principii abstracte pot să n'aibă atîta influență cît s'ar cuveni asupra multor oameni, să trecem la educația intelectuală aplicată.

(va urma)

CC-0 / Central University Library Cluj

I. Nădejde.

Direcțiunea progresului critică de Dl. B. Ionescu. 1879

Am făgăduit la sfîrșitul criticei *Explicărilor amănunte despre ortografia romînă*, că voiū critica și *Direcțiunea progresului* pe care o citează o dată în *Explicările D-sale*. Innainte de toate pot spune, că D-lui Ionescu nu-i pasă de criticile mele *dușmănești*(!!) după D-sa. Dovadă, că a întrodus *Explicările D-sale* în clasa a II a școlei normale și face pe elevi să învețe asemenea lucruri nesărate și nechibzuite.

Iată acuma cele mai strigătoare la ceriū din monstruozițările cuprinse în *Direcțiunea progresului*.

La pag. 6 nespune că *animalele s'au iscat din plante*, lucru cu desăvîrșire fals, căci animalele și plantele

s'au iscat din niște ființi foarte înjosite, nici animale nici plante, cunoscute sub nume de *protiste*.

La pag. 8 aflăm că „liquidile și gazurile scad pe suprafața pământului și că aceasta se poate înțelege din creșterea scoarței lui“.—Noi ceilalți muritori credem că coaja pământului se îngroașă într'o parte prin mili-turi și se subțiează aiurea prin roaderea apelor, dar Dl. Ionescu ne spune că scoarța se îngroașă prin absorbirea gazurilor și a lipuidelor!!

Mai jos vedem că Dl. Ionescu nu iese sigur dacă nu se aflau oameni în periodă carboniferă!! Tot pe acolo vedem că D-sa nici nu visază că plantele respiră întocmai ca animalele, adică absorb oxigen și dau acid carbonic și că absorbirea acidului carbonic e hrănirea și nu respirația plantelor!!

Apoi nu știu de unde a iscodit Dl. Ionescu, că oxigenul s'a împușinat grozav, că din această pricină iese grecii mai înțelepți de cât noi, ba chiar că din această pricină părinții noștri trăeau mai mult!!

Aturea ne spune că „din carnea ce mănâncă omul tot plantă se estrage“. Ce va fi însemnând această frază plină de taine, n'am putut alege. Poate că tocmăi urmașii noștri vor putea-o înțelege deplin.

La pag. 9. Aflăm că *spiritul e o flacără, iar conștiința o licoare a aceștei flăcări!!* Și această idee nu-î spusă în treacăt, ci repetată de o mulțime de ori. La pag. 12 zice: „*licoarea spiritului, conștiința, nu iese de feliu limpede, și apreciază greu și anevoios.*“ E adevărat că într'un loc se îndoește și zice pag. 13 sus: „De iese sau nu conștiința o licoare, aceasta încă nu o pot afirma.“—Oare tot n'ai gătit încă cercetările, dascăle prea învățate, ca să ne spui și ce feliu de licoare să fie conștiința: rachiū, pipermint, rom?!!

La pag. 14 D-l Ionescu se unește cu *magnetismistii* (?) și zice că au dreptate, cînd cred că spiritul iese o flacără.

Despre foc sau căldură are D-l Ionescu niște idei

cîudate, D-sa crede că Căldura pe care o numește și foc iese ceva deosebit de materie, un principiu care învie lumea, o formează și o cîrmuește.

De ce oare n'a aflat D-sa că căldura iese o simțire a noastră și că în lume nu există de cît eter în mișcare, care ațîțind capetele unor nervi produce în noi simțirea numită căldură. Tot așa de puțin există căldura ca și sunetul, ca și dulcele, etc.—Prin urmare Dl. Ionescu ar fi trebuit să știe că nu poate fi vorba de o *căldură* principiu al lumii și că toate fenomenele trebuie explicate numai prin materie în mișcare. Dacă ar fi știut aceste lucruri așa de elementare ar fi înțeles și pe Dl. Conta în *teoria Undulațiunilor* și pe Büchner în „*Putere și Materie*“. Lucrurile cele mai sigure și mai ușoare de înțeles i se par D-sale greșit explicate, pentru că nu se ține samă de *principiul focului!* Dl. Ionescu poate ceti în „Contemporanul“ cum se explică acumă după știință sfărămarea și formarea lumilor și periodicitatea lor veșnică.

Dar cometiș, nenorocițiș ce mai explicațiș au mai primit de la Dl. Autoriș!! D-sa crede că cometiș se aprind de căldura ce se pierde de pe pămînt și de pe celelalte corpuri din sistemul solar!! Iar la pag. 18 „Oare nu cum-va căldura scursă în neant, se strînge într'un loc, unde din eter se constituie un corp nou: focos și luminos, o cometă la început, care pa urmă să se facă nebuloasă nerezolubilă, apoi rezolubilă și în fine un sistem solar.“

Cîudat va mai fi cînd miile de cometeș ce se învîrtesc în jurul soarelui se vor preface în sisteme solare!! Dl. autoriș nu știe că cometele sînt așa de mici încît de abie s'ar face dintr'insele un satelit ne însemnat, dar nu un sistem solar.

La pag. 20 aflăm că *Dl. Ionescu crede în descîntece.* „*Importanța spiritalului se mai poate constată și din influința descîntecelor, cari, după cît le-am observat ieu și mulți alții par adevărate.*“ și mai departe pag. 21:

„Descîntecele există și au existat încă mai cu tărie, cînd
„îerau crezute și cînd nu îerau persecutate. Prin dis-
„cîntece se făceau mai înnainte și unele magii îngro-
„zitoare; înse prin discîntece ferecate cu credință“.—
De pe aceasta și de pe alte cîte va semne și întorseturî
de fraze, cred că Dl. Ionescu trebuie să fie amestecat în
secta *spiritiștilor*, și de sigur că va fi crezînd și în *că-
utatul în cărți, în bobî, în făcutul de ursită, în spiriduși*
în *iele*, în *strigoi*.

Trist semn, dacă un om cu șapte clase liceale, ca-
re se pare înzestrat cu un spirit independent și harnic,
ajunge la asemenea *copilării*, ca cele scrise în *Explicări*
și în *Direcția progresului*!! Pricina trebuie căutată în
educația științifică ticăloasă ce se dă în școalele noa-
stre ! Ași rugă pe Dl. Ionescu să se întoarcă pe calea
cea largă și sigură a științei, căci trebuie să înțeleagă
o dată că cu gicitul nu se ajunge departe ! Gîndească
la reul ce face împingînd pe tinerii din școala normală
pe calea rătăcită pe care a apucat D-sa ! Pentru a lu-
mina poporul trebuie minți limpezi și judecăți sănătoa-
se iar nu descîntece, spiritism și metafizică ca în gra-
matica D-sale.

I. Nădejde.

RESPUNSUL D-LUI GÎRCINEANU.

D-le Redactor !

Sigur fiind de ospitalitatea ce veți da răspunsului meu, în
revista d-voastre : vă mulțamesc di'nainte. Cam tîrziu ; dar
D-voastră știți că am fost concentrat până la 5 Nov sau până la
inspecția generală.

La critica din revista d-voastre No. 7, răspund următoarele :
Afară de un singur fapt, de care mă indoiesc încă până la probe
convingătoare ; toate cele-l'alte sunt neesactități și sfruntate ne a-
devăruri.

N'am arătat nicăiurea și nici n'am lasat măcar să să înțeleagă
unde va, că noi sîntem sînge curat Roman. Ar trebui să n'aibă

cine-va nici cea mai mică noțiune despre istoria noastră, precum cu multă bună-voință mă grațiează onorabilul critic, pentru ca să aibă această pretenție.

După descoperirile științei moderne, nici un popor din lume nu mai poate avea asemenea pretenție. Poate că numai selbatecii ar mai putea pretinde această puritate, dacă ar avea cunoștința de sine.

Titlul conferinței mele a fost: „*patriotism și naționalitate*, iar nu *naționalism și patriotism*. Ieu cred că e o mare deosebire între *patriotism și naționalitate* și ori-cine poate să o înțeleagă aceasta foarte ușor. Numai pentru dl. critic acest titlu poate fi ridicul; pentru oameni serioși înse și sinceri, nu.

Nu e adevărat! N'am pomenit nicăiurea de Bucovina și Basarabia și n'am acuzat de loc pe Turci pentru răpirea lor. Eu am vorbit tocmai din contra și cuvintele mele sînt acestea: „*Oricît au fost Turcii de selbateci, barbari și neculți; tot au fost mai buni decît vecinii noștri buni creștini, cari au căutat toate chipurile, ca să ne înghită de vii.*”

Mă mir foarte mult, d-le Redactor! Cum se poate ca un om, care pretinde că face o critică serioasă, să spună asemenea neadevăruri, fără cea mai mică rușine? Se vede că Onorab. critic ori nu ș'a avut urechile a casă cînd am vorbit ieu, ori l'a înșelat cine l'a informat și reu i-a priit. Bine ar face acum: să-și ceară banii înapoi de la cel ce l'a înșelat și altă dată, să-și boureze mai bine urechile la celea ce se spun. Singurul fapt în adevăr, pe care declar sincer că nu-l cunosc, e jaful și împilarea poporului de boieri, sub domnia lui Stefan cel Mare. Aceasta mă surprinde! Nu înțeleg cum se poate ca un fapt așa de însemnat și de domeni public chiar, să nu fie știut de unul măcar din profesorii cîți am ascultat până acum? Eu aceasta n'o pot primi și n'o cred chiar, până nu voi avea probe puternice, cari să mă convingă pe deplin.

Dacă Onorab. critic îmi va spune unde pot găsi acest fapt, mă va indatori foarte mult și-i voi remînea recunoscătoriu.

Nu mă îndoesc că starea materială a poporului pe timpul acela era rea; dar aceasta, de sigur, nu provenea din cauza despoierei și a relei administrări; ci din cauza deselor războaie, ce țeră silit să poarte pe fie-care an cu toți vecinii. Atunci Românul numai avea cînd îngrijii de gospodărie și de pămînt, ci căuta să fie pururea treaz, pentru ca să nu-l rîpească dușmanii. De aici prin urmare, ușor se poate vedea, că numai iubirea moșiei (*patriotismul*), împingea pe Romîni la fapte mari și strălucite: căci de altă ceva vedeau ūei singuri, că nu se mai pot ocupă.

După cele ce știm despre Marele Stefan, putem dice cu si-

garanță: că iel, dacă nu s'ar fi răzâmat pe iubirea tuturor locuitorilor țerei și n'ar fi îngrijit de ei ca un părinte, n'ar fi domnit așa de mult și n'ar fi îndeplinit atâtea fapte mari, în tot cursul domniei sale.

Mai zice On. critic, că descrierea *patriotismului* și a *naționalității*, a produs o generală hilaritate. Nu e adevărat! Nu tratarea sau descrierea subiectului a produs hilaritatea; ci câte-va probe populare, pe cari le-am spus în cursul conferinței.

M'ăși fi mierat onorabile, critic! Să fi găsit măcar o conferință bună și perfectă; întru cât înse nu v'a plăcut nici una, nu mă mier de loc. Nu toată lumea e competentă, ca D-voastră, să înțeleagă și să trateze ori-ce materie. Ce e de făcut? Natura v'a înzestrat cu ce a putut. Noi nu sîntem de cît simpli muritori.

Văd că numai discursul d-lor Stăuceanu și Mille vă interesează mai ales. Nimic mai natural: „Tot țiganul își laudă cio-canul, corb la corb nu scoate ochi”. Un lucru înse mă surprinde și aici! Înțeleg ca cine-va să laude sau să critice pe altul, să se laude înse pe sine, n'o înțeleg! Din aceasta se poate deduce nepărtinirea pentru alții, dar vorba ceea: „Laudă-mă gură, că dacă nu mă vei laudă, de mîncare nu-ți voiî da”.

În adevăr, dl. Stăuceanu a vorbit așa de frumos și așa de rațional, în cît Piteștenii indignați, protestară prin inteligentul și elocventul lor concetățean, dl. Rădulescu. Mă mir că ați uitat pe dl. Bădărău, pe care l'ați suit în ceriū; noroc că plafondul iera înalt; altfel iera în pericol să-i spargeți capul.

Precum vedeți, d-le Redactor, această critică nu e fundată pe nemic serios și drept. În alte foi am fost insultat chiar.

Fiți sigur că și Onor. critic, din revista d-voastre, m'ar fi tratat tot cu aceeași manieră ca și amicii sei, dar un lucru l'a oprit: Revista d-voastre care, până astăzi cel puțin, e destul de serioasă, avînd drept deviză: *Critica aspră și nepărtinitoare*.

Toate aceste calomnii nedemne de niște studenți mai ales, provin din următorul motiv: A trebuit să fiu ales președinte al congresului, pentru ca furia și turbarea cîtor-va, să treacă peste marginile bunei cuviinți.

Hei! Ce-î de făcut? Soarta, fatalitatea, pe care o susțineți chiar D-voastră d-le critic, a fost mai mult în favoarea mea, de cît a altora. „Nu-i pentru cine se gătește; ci pentru cine se nîmerește”.

Tuturor acelor, cari m'au insultat și calomniat pe nedreptul și fără nici un motiv, decît ura personală și reuțăcioasă, nu pot să le respund decît prin vechiul proverb:

„Vîntul bate, cîniî latră, sau cîniî latră vîntul duce“.
Primiți, vă rog, d-le Redactor, încredințarea stimei ce vă
păstrez.

P. Gărcineanu.

ESSAI SUR LE VOCALISME ROUMAIN

par G. D. Géorgian

1876 Bucuresci.

Dl. autoriî este elev al școalei de studii înalte de la Paris, membru al societăței de limbistică și licențiat în litere și în filosofie! Cu toate acestea te încrucești, cînd vezi cită încurcătură aduce D-sa în studiile asupra vocalelor romîne. Se poate zice, că D-sa nu cunoște de felii legile foneticeî romîne. Nu ne mîerăm peste măsură de Dl. V. Ionescu de la școala normală, căci știm că n'a avut cînstea de a învăța în școala de studii înalte din Paris, etc, dar ne mîerăm de Dl. Georgian.

Să dovedim prin cîte va exemple învinovățirea ce-i facem!

La pag. 37 cetim: „cuvintele șade, șapte, șarpe. . . . au un *a* făcut din *e* accentuat urmat de *e*. Acest *e* se deschise în *ea* care cum în *equa*, *eapa* se făcû *iapă*, tot așa *ea* se făcu *ia*, **i lucră asupra dentalei ca în totdeauna, și avem șiarpe**, ș se tot întări pe sama lui *i* care a pierit și avem *șarpe*, *șapte*, *șade*“.

Vedem prin urmare că Dl. Georgian se leagănă cu părerea că *i* lucră asupra dentalelor în tot deauna!! Nenorocire numai că această lucrare a lui *i* a avut loc numai într'un timp mărginit și anume înaintea de schimbarea lui *e* în *ea*. Din *serpe* s'a făcut *sierpe* în virtutea unei legi, care a ramas necunoscută D-lui Georgian, apoi din *sierpe* s'a făcut *șierpe*, apoi *șiarpe*, *șarpe*.

Cum, că schimbarea lui *s* în *ș* înaintea de *i* e mai veche de cît alui *e* în *ea* ne dovedește faptul că schimbarea lui *s* în *ș*, nu se întilnește nicăeri în elementele slave intrate în românește, iar a lui *e* în *ea* în cele mai multe.

După teoriă D-lui Georgian, care merge în această privință mină în mină cu Dl. Ionescu, nu se va putea ști de ce în *sine*, *sinet*, *găsil*, etc. . . . nu s'a prefăcut *s* în *ș*.

La pag. 21 aflăm: „Posesivul *mieu* ne pune în mîerare prin *i* al seu, bine înțeles că nu vine de loc de la *meus*, dar de la un

altă pricină schimbărei lui *e* în *ă* din cît atracțiunea lui *ă* (!!?).. Tot așa și în *pecatu-pecat* și *betranu-bătrîn*. (vezi pag. 70).

La pag. 78 ne spune D-l Georgian că fără doar și poate sunetul *ă* l'am moștenit din latinește. Ar fi de dorit să citească D-sa istoria acestui sunet în *Romania*, unde a arătat'o D-l. Lambrior.

La pag. 71 aflăm că *ă* din vād, vine din *i* prin influința lui *ă* final și că în *vezi*, *ă* s'a prefăcut în *e* prin influința lui *i*!!

Dacă ar trebui să înșirăm toate monstruozitățile cele mai gogonate cuprinse în cartea D-lui autoriu ar trebui să împlum numere întregi din „Contemporanul“. Cite am arătat ajung, pentru a dovedi că cele înșirate de Dl, Georgian nu merită numele de cercetări științifice, ci de gicituri.

O asemenea carte e o rușine pentru noi și mi-ar părea reu, dacă păn acuma n'a lovit'o încă nimene.

I. Nădejde.

POVESTE.

In vremea de demult ieră obiceiul de omorau pe cei bătrîni. Un moșneag de pe atuncea, cînd i-a sosit și lui timpul să-l omoare s'a rugat așa de mult feciorului seu, în cît l'a înduplecat să-l lese cu vîeață, ba chiar să-l dosască și să-l hrănească în taină. Moșneagul i-a zis: „Lasă fătul mîeu, nu te vei căi, poate îți-voi ū folosi și ieu la ceva.“

N'a trecut mult și a dat în țara aceea o foamete grozavă, de se potopeau oamenii și nimene nu se pricepea ce să facă. Măcar semîntă nu aveau. Atunci moșneagul care știea ce se întîmplase, sfătui pe fecior să are drumurile. Oamenii au ascultat cu toții și au arat drumurile, ăriile, după sfatul feciorului moșneagului. Și bine le-a prins, că a resărit feliu de feliu de pine, grîu, ovăs și altele și au prins oamenii semîntă și au scăpat de foamete.

Împăratul minunîndu-se de înțelepciunea tînarului a poruncit să i-l aducă și l'a întrebat cine l'a învățat așa de bine, că nu putea crede să-i fi venit tînarului în cap, așa de la dînsul.

Feciorul moșneagului a căzut în genunchi și a început a se ruga de iertare și a zice: „Prea înălțate împărate, mă rog de iertare, am călcat poronca și am ținut ascuns pe tata bătrînul și ȳel mi-a dat sfatul cel bun, care a mîntuit norodul de foamete.“

Toți cei de față se minunau și văzură că și bătrînii sînt folositori, că pot da sfaturi bune, pentru că ȳei știu mult, că multe învață omul cît trăește și de atunci și-au lăsat oamenii obiceiul de a ucide pe bătrînii.

T. D.

LA MARIEA.

Mari! Ochiu tãr mîndri încînt'a mea simțire,
Trezind în al mieu suflet un dor nemãrginit,
Privindu-ȳ simt a lumii întregã fericire,
— Și negrul chin al vieței, îl simt de ȳei lipsit.

Nu dulcele albastru, ce 'n ȳei tainic lucește,
Nu focul lor m'atrage spre tine așã cumplit;
Dar inima duioasă ce'n ȳei se oglindește;
Și sufletul tãu nobil cu-amorul înfrățit.

Mari! Ochiu tãr mîndri încînt'a mea simțire,
Trezind în al mieu suflet un dor nemãrginit,
Privindu-ȳ simt a lumii întregã fericire,
— Și negrul chin al vieței îl simt de ȳei lipsit.

1872 Iași.

G. I. Lazariu.

Istoria universală, Partea I-a Istoria veche.

de A. D. Xenopol. Iasi 1881.

Încã de mult am făgãdui cetitorilor noștri o dare de samã despre aceastã carte, dar deosebite pricinii ne-au silit sã tot aminãm lucrul. Bine cã măcar ici colea tot

se mai arată și câte o carte bună în literatura noastră scolară alt feliu ar trebui să tot dăm pe față feliu de feliu de șarlatani și de oameni plini de fumuri și lipșiți de cele mai simple cunoștinți în materiile despre cari au îndrăzneală a face cărți!

Autoriul iese îndrăzneț și nu se sfiște a spune pe față cele ce gîndește! Fie ca această pildă să încurajeze pe alții și să-i trezască din amorțală. Ca dovada voiu aduce aice o parte din prefață: „A doua considerațiune este aceea că istoria iese și iesa o știință, și ca atare trebuie escluse pe cît se poate din iesa fabulele și poveștile cari până astăzi păreau a face din ea parte întregitoare; de aceea am lepădat cu totul orî-ce tradiții ce nu au nici un temei de a fi crezute, precum acele ale Testamentului vechiu, care își au locul lor în istoria sfîntă, acele privitoare la timpurile mitologice și eroice ale Grecilor, cari se pot ceti în mitologie, în sfîrșit chiar acele privitoare la zidirea Romei cari nu au nici o siguranță istorică. Am înlocuit tradițiile bibliei, cari se lovesc în cap cu geologia, ce iese și iesa un obiect de învățămînt, cu noțiuni prehistorice. Această noire n'am găsit'o nici într'un manual de școală fie german, fie francez. Totuși am crezut că întru cît se spune gimnasiaștilor și elevilor din Liceu în cursul de geologie că pămîntul nostru este vechiu de milioane de ani, că iel probabil s'a deslipit din soare și apoi s'a recit treptat, prinzînd o coajă din ce în ce mai groasă, pe care apoi s'a născut vieața sub formă de plînte și de animale, respingîndu-se prin aceasta însuși creațiunea biblică, nu iera nepotrivit a complectă aceste noțiuni prin corelativele lor asupra ivirei omului pe pămînt, lăsînd la o parte tradițiile despre creațiunea lui Adam și a Evei, despre Paradis, Cain și Abel, Noe și potopul și alte închipuiri poetice ale cosmogoniei evreești“.

La pag. 21 vorbind de Evrei zice autoriul. „Eșirea lor din Egipt este împodobită de legendă cu o mulți-

„me de minuni pe cari D-zeu le-ar fi făcut pentru dânșii
„(cele 7 plage ale Egiptului, trecerea mării Roșii, mana
„în pustiu, etc.)“. Iată prin urmare o istorie care nu
e o prescurtare a istoriei sfinte, ca toate celelalte!

La pag. 119 cetim un adevăr trecut înadins cu vederea în celelalte istorii. „Creștinismul ajuns la rangul
„de religie a statului începù la rîndul seu a persecută
„păgînismul. Călugării mai ales stîrneau pe popor la
„dărămarea templelor păgîne și numai cît creștinii pu-
„teau acuma să între în diregătoriile statului, pe cînd
„păgîinii îerau alungați de pretutindenea. Împăratul Gra-
„tianus ordonă dărîmarea altariului *Victoriei* de lingă sala
„senatului, ceea ce se făcù, cu toate rugăciunile consu-
„lului *Symmachus*, care cerea să se respecteze acest mo-
„nument ce păstră amintiri scumpe, 382. Libanius con-
„timporanul seu scrie orațiunea sa pentru templele pă-
„gîne înse în zădar; distrugerea mergea înaintea. Tem-
„plul lui Serapis din Alexandria este dărîmat și ultima
„reprezentantă a filosofiei păgîne, tînăra și frumoasa
„*Hypatia* e sfășiată de poporul din Alexandria, sub
„conducerea episcopului Cyril, 415“.

Prin urmare va putea să-și facă idee mai lămurită
și mai dreaptă elevul despre felul cum și-a întins creș-
tinismul puterea și cum s'a purtat cu păgîinii, cînd a
fost mai tare și vor vedea ce felu de sfînt ieră Cyril
din Alexandria.—Nu mai puțin vor înțelege, de ce be-
serica a dat numele de sfînt împăratului Constantin.—

Dl. Xenopol a ținut samă de adevărul istoric nu
numai în chestiunile religioase, ci aproape pretutindenea.
Așa, cu cîtă plăcere nu vedem istoria începîndu-se cu
noțiunî despre timpurile primitive ale omenirei! Sedau
cîte va noțiunî despre perioadele prin cari a trecut cul-
tura omenească începînd cu a *pietrei cioplite*, trecînd
prin a *pieterei tustruite* prin a *bronzului* și ajungînd în
a *fierului*.

La istoria deosebitelor popoare vechi vedem ținîndu-
se samă de descoperirile științei. Nu ni se mai spun po-

vești despre *Ninus* și *Semiramida*, ci adevărul, că a existat o regină *Samuramit* soția lui *Bilinkhus* al III-lea prin secolul al noulea înainte de Chr. și cele scrise de exemplu în istoria D-lui *Mandinescu*, rămân tot povești.

În scurt nu putem de cât recomanda tuturor citirea acestei cărți și sîntem siguri că va fi introdusă în toate școlile afară poate de acolo unde profesorii sînt și autori de istorie și prin urmare vor ținea tot înainte cărțile Dlor-sale.

Nu putem înse trece cu vederea cîte-va greșeli după părerea noastră. Ni se pare că *H. d'Arbois de Jubainville* în cartea sa „*Les premiers habitants de l'Europe*“ a dovedit că *Pelasgii* erau *hamiți* sau cel puțin nu de rasă indoeuropeană, și aceasta la 1877, pe cînd D-l *Xenopol* se ține de ideea veche și consideră pe *Pelasgi* ca strămoșii comuni ai *Grecilor* și ai *Italicilor* (pag. 26). Apoi în general se spune prea sau puțin mai nimic despre istoria primitivă a Greciei și a Italiei.

Despre timpurile primitive înse tocmai ale acestor popoare cercetările D-lui *d'Arbois de Jubainville* aruncă aruncă multă lumină. Nu zic că în cercetările acestui istoric n'au putut să se strecoare și greșeli, dar în orî ce caz sînt pe deplin convinși că mult ar fi folosit Dl. *Xenopol* din citirea cărții lui. Noi vom rezumă într'un număr al „*Contemporanului*“ ideile D-lui *d'Arbois de Jubainville* pentru a atrage băgarea de samă a specialiștilor și tot o dată pentru a le face cunoscute publicului.

Ca închiere zicem, că Dl. *Xenopol* a făcut mare serviciu instrucției prin cartea D-sale și că așteptăm cu nerăbdare volumele următoare. X.

Cîteva din cauzele stricătoare instrucției și desvoltării copiilor.

Multe cauze stricătoare instrucției sînt! Cînd se gîndește cine va a scrie în această privință numai alegerea celor mai

mult stricătoare iese mai a nevoie! S'a aratat în No. trecut urmările bătaiei.

Să mai atragem atenția asupra relelor, care mai ales acum (iarna), pun o piedică serioasă împlinirii celui mai însemnat fapt: *desvoltării armonice a tuturor facultăților copilului*; acest fapt pentru realizarea căruia, ar trebui să lupte toți acei cari se îngrijesc de progresul omenirii!

E cald sau frig prin clase? Iată o întrebare destul de indiscretă, care va zăhăi de sigur pe mulți! Dar vor zice uniți: *Cum?! puneți frigul ca una din cauzele stricătoare instrucțiunei? Mergeți prea departe! căci din contra omul iese mai sănătos cind îi frig, etc.* Cu toate acestea noi avem îndărăptnicia de a rămănea în credința noastră, că frigul prin clase aduce mult reu! În adevăr e sănătos frigul pentru cei bine îmbracați, dar chiar și pentru aceștia cind fac mișcări; înse pentru cel reu îmbrăcat, sau chiar și pentru cel îmbrăcat mai bineșor, cind stă cite-va ceasuri în frig, ne făcind nici o mișcare lucrul nu mai iese tot așa! Cine nu știe cit de mult strică ori ce dispoziție șederea mai mult timp într'o odaie rece? Cum vroiti ca în asemenea condițiuni, elevii să învețe cu plăcere?! Nu pretindem că în toate scoalele iese frig, înse mulți știu din experiență că acest fapt nu iese o invențiune!

Dar numai pentru o stricare de dispozițiune, vor zice uniți, faceți atita vorbă?! Da! pentru o stricare de dispozițiune! Căci acest lucru repetindu-se mult timp, lasă urme neșterse în caracterul copilului, îl veștezește înainte de timp și după cum o plantă veștedă ori se usucă și nu produce roade, ori dacă produce nu sînt de cit niște inchircituri, așa de la copilul veștezit să nu așteptați să producă ceea ce ar trebui! Reul prin urmare există chiar dacă am consideră lucrul numai din acest punct de vedere; dar din nenorocire nu iese numai atita! Lipsa de foc trebuie combinată încă cu reutatea localului, cu micimea și umezala odăilor, pentru a ne da sama de complexul cauzelor stricătoare sănătăței! Acei cari vroesc să se convingă până la ce grad a înaintat răul, îmbrăce-se bine, înceapă a vizită cite-va școli și vor vedea un tablou cam de feliul acesta: Scoala pe din afară de un aspect respingătoriu, ograda necurată, odăile reu aședate, umede, întunecoase; deschizînd ușă la vre o clasă, un aer stricat peste măsură dovedește că acolo iese o grămădire prea mare și că aerisirea nu se practică din economie de lemne! În niște bănci stricate, stau grămădiți mulțime de copii, palizi, aproape vineți, de frig și din pricina aerului umed și peste măsură de stricat! — Iată ceea ce iese în unele școli! Iată unde se veștezește viitorul țerei!! — Aiurea tabloul iese alt-feliu: vedem o tablă pusă pe o

casă destul de frumoasă ; tabla ne spune că aici iese o școală ! Mirîndu-ne zicem : ce deosebire de alte școli ! Uite o adevărată școală, de sigur că și clasele sînt minunate ! Dar vai decepțiune ! Cînd urci scările cele mari sus îți iese înainte un lacheu și te întrebă ce poștești ? Răspunzi, cam mierat, că ai venit să vizitezi școala ; ce școală ? Aice șede boierul dl. director, școala iaca acolo-i ! și-ți arată niște căsuțe în fundul ogrăzei, niscaî-va grajduri repărate (pospăite) sau niște foaste spălătorii ! !

Cine nu poate judecă ce efecte vătămătoare pentru sănătatea copiilor, au aceste condițiuni întrunite ? ! Aerul stricat face respirațiunea incompletă și prin urmare împreună și cu alte cauze, din nenorocire destul de numeroase, determină lipsă de sînge, sau mai exact fac sîngele prea apos, prea sărac în materii trebuitoare. Iată destul pentru ca să fim autorizați a numi aceste efecte dezastruoase ! În adevăr, orî cine are idei generale despre origina boalelor, știe că multe și încă din cele mai periculoase, au origina în sărăciea sîngelui ; cu mult mai grav înse devine lucrul, cînd reflectăm la transformările ce ieau boalele acestea transmise prin moștenire de la părinți la copii ! Monștrii de corupție, criminalii cei mai înspăimîntători, după probele date de *Maudesley* și după cum se încearcă a dovedi *E. Zola* și alți scriitori moderni, nu sînt de cît niște bolnavi, cari au moștenit de la părinți o lipsă organică ! Dar, vor fi zicînd unii, copii rei se nasc de multe ori din părinți buni și vice-versa ; prin urmare afirmarea de mai sus se pare greșită ! Da ! sînt părinți buni înse bolnavi, săraci de sînge, lucru ce se va arăta în copiii lor prin viți de diferite feluri ; din contra părinți rei pot avea copii relativ buni, înse bolnăvicioși, purtînd prin urmare în sine germenii unor viitori criminali, sau vițioși ; dacă vor ajunge să aibă copii, atunci aceștia vor semăna cu bunei lor ! — Iată deci lucruri mici, la prima vedere, ce urmări triste au !

Să ne întorcem acuma din nou la chestiunea de la început și să o examinăm din alt punct de vedere.

Cine-i de vină dacă iese frig prin clase ? Cine-i devină dacă localurile sînt așa de rele ?

Unde directorul ține cîte 4 sau 5 focuri din belșug și păstrează lemne și pentru vară, de sigur că mare parte din vină cade asupra lui ; revizorul care știe aceste lucruri și le tolerează, iese tot atîta de vinovat ! Ne facem deci datoria de a descoperi existența unor asemenea lucruri, rugînd pe d-nii revizori să le aibă în vedere, ca nu cumva niște particulari siliți de gravitatea lucrurilor, să dea publicității numele scoalelor unde se petrec asemenea fapte !

Dacă în căutarea localului pentru școală, directorul se în-

grijește numai de comoditatea d-sale, considerînd școala ca ceva secundar, atunci multă vină cade asupra directorului! La această chestiune sînt înse mult de vină și conducătorii țerei și ai comunelor, cari în diferite timpuri fiind în capul afacerilor, n'au considerat ca o chestiune vitală buna organizare a școalelor, nu s'au ocupat ca cel puțin să aibă localuri anume zidite pentru școli, în cele mai bune condițiuni igienice! De cît prospăeli, de cît statui, etc. mai bine localuri pentru școli! Căci dacă școalele vor merge bine, vor veni de la sine și lucrurile de petrecere, de artă, etc! Fără supărare, avem aerul unor selbateci, ocupîndu-ne de lucrurile cele mai esențiale numai ca de modă, luînd ceea ce strălucește drept ceea ce iese mai de samă! — În timpurile din urmă, nu știm din a cui inițiativă, s'a hotărît de cătră guvern zidirea gradată de localuri pentru școli; păcat numai că după cum se vede se va face mai întăiu totul în București și apoi cine știe cînd în Iași și în alte orașe; cel puțin așa urmează din interpelarea ce a făcut Dl. Chițu în cameră.

Uitasem să amintim unul din efectele cele mai stricătoare ale grămădirei elevilor prin bănci, dar îl punem ca închiere! — Se știe că unii copii din diferite cauze, aș căpătat deprinderi vițioase, a căroră gravitate iese recunoscută! Apropierea cea mare între elevi, face foarte ușoară respîndirea acestui vițiu! — Așa dar grămădirea pe lîngă necomoditatea șederei, care aduce diformarea corpului și chiar cauzază boli rezultînd din reua împlinire a circulațiunei, are efectul mult mai stricătoră de a favoriză respîndirea unui vițiu!

Un filantrop.

Progresul medical român.

ȘI

Ciuma siberiană.

„*Toută paserea pe limba iei piere*“ zice înțelepciunea poporului, și are dreptate! Cine punea pe dl. veterinaru C. Ivlef să scrie nu numai în „*Asachi*“, ci și în „*Progresul medic al român* 1)“ în contra articolelor mele

---

1) Anul al 3-lea No. 47, 28 Noemvrie 1881.

despre ciurma siberiană? Sau mai bine, nu trebuia d-sa să gîndească puțin și să citească despre descoperirea d-lui Pasteur unde-vă înaintea de a se pune la scris monstruoziții ca acele ce am arătat în No. 11? Dacă tăcea ar fi crezut lumea că își cunoaște meșteșugul, dar nu, d sa numai pentru că se crede specialist și iese încredințat că alții nu mai pot fi în stare a înțelege cîteceva în chestiuni de veterinărie, se grăbește a-și arăta cunoștințele (?!) d-sale! Despre dl. Ivlef nu mai adaug nimic în acest număr a fost destul cele din No. 11, mă mîer înse cum de a căzut și redactorul progresului medical în ispită și se vede a fi aprobat pe dl. C. Ivlef de vreme ce nu-l văd dînd a înțelege cît de puțin, că nu ar fi avînd dl. Ivlef dreptate.

Așa dar nu ajunge, că d-nii specialiști nu-și fac datoria și nu-și cunosc meșteșugul, dar chiar cînd alții arată adevărul și cer mijloace de la aplicarea cărora ar urmă un folos de mai multe milioane de franci și apărarea țeranului de calicie, chiar atunci, D-lor se împotrivesc și ne înșiră povești verzi și uscate, că hultuirea a fost încercată din secolul trecut, cine mai știe poate de pe timpul faraonilor chiar!! Vai de țară, cînd acei pentru învățarea cărora s'a cheltuit atîta, o servesc așa de bine!!

I. Nădejde.

**Respuns la scrisoarea D-lui A. Bonatu
din „România Liberă“.**

Domnule!

Scrisoarea pe care ne acuzați că nu o am publicat, pretinzînd a fi confuză și nelogică o vom publica acuma fiind că ținem a arăta cetitorilor dacă am avut dreptate sau nu, și că tot odată nu sîntem așa de egoiști pe cît ne acuzați, numai un lucru mă pune în mîerare. De ce dacă scrisoarea D-voastră nu avea acele

defecte, de ce zic a suferit așa mari metamorfoze în „România Liberă“ ?

Mar întâi voi da oare-cari lămuriri în privința scrisorii din acel Jurnal:

Se obișnuște în tot deauna, cînd cineva citează un fapt dintr'un autoriu, a spune de amănuntul titlul cărței sau a revistei, ba chiar și pagina; pe cînd așa cum spuneți D-voastră, *Reid* în cutare an a zis aceasta, e prea puțin, și poate că chiar nimic.

De la început chiar am stat la îndoeală despre existența lui Reid; căci deși, după cum zice și D. A. Bonatu, am nevoie de multe cunoștinți încă în această chestiune, totuși după cît de puțin mă ocupasem cu ȳea mă mĳeram cum de nu dădusem nicăeri nici de numele lui Reid, nici de descoperirea lui așa de însemnată pentru noi. Acuma, după atĳtea cercetări făcute de pĳetinĳ destul de ȳcusiți pentru a putea află, dacă a existat măcar vre o dată Reid, sĳnt aproape sigură că acest nume e fals, și că sprijinindu-vă pe aceea că sĳnteți un anonim ați vroit a face giume cu niște lucruri ce nu sĳnt menite pentru aceasta. A existat un Reid filosof șeful școalei scoțiene, și operele lui sĳnt destul de cunoscute de oamenii de știință dar în veacul al XVIII-lea.

Cu toată insuficiența mea de cunoștinți „nu-mĳ place a afirma numai lucrurile, ci a le însoți de exemple, cari să servească ca dovezi pentru faptul ce susțĳni, de care înse oamenii de bună credință ca D-voastră nu vroesc să ție nici o dată samă, falsifică și acopăr cu cerneală tot ce nu le vine la îndămină.

Ca dovadă pentru credința mea despre neexistența lui Reid voi cită următoarele:

Darwin. *Descendența omului și selecțiunea sexuală* Tom. II pag. 343: „Crierul bărbatului, vorbind absolut, ȳeste mai mare de cĳt al femeii, dar ȳeste oare mai mare relativ cu dimensiunile mai mari ale corpului aceluia? Iată un punct asupra căruia, după cĳt cred nu sĳnt date perfect sigure.“

Buchner în *Force et Matiĳre*. pag. 200 „Inferioritatea intelectuală a femeilor față cu bărbații ȳeste un fapt cunoscut. Peacock a găsit că greutatea mijlocie a crierului la bărbat e de 50 unțe și la femeii de 44. (London jurnal of med. 1851).“

L'Espĳce humaine. Quatrefages. pag. 298. „În condițiuni egale crierul femeii e puțin mai ușor de cĳt al bărbatului, Broca a arătat că e așa la toate epocile vieței. Dar această diferență ĳmi pare că e cu totul numai din cauza staturii corpului; căci presupunĳnd talia medie a femeii 100, a bărbatului va fi 109. 43; și presupunĳnd greutatea crierului la femeie 100 la bărbat va fi 109. 34.“

Topinard. *Anthropologie* pag. 123: „Crierul la femeie e mai

ușor de cât la bărbat. Dacă cel întâiu cîntărește 100, al doilea ar cîntări 112, în condițiunii egale după Huschke. Această diferență nu se poate impută faptului, că talia femeii e de obicei mai mică. Parchappe a stabilit că talia femeii e cătră a bărbatului ca 92,1:100, pe cînd greutatea crierului ca 90,9:100. Crierul ieste dar mai ușor la femei de cât la bărbat.“ Topinard pag. 124: „Greutatea absolută a crierului la bărbat e de obicei de 1400 grame, la femei de 1250 grame.“

Delaunay zice: „Diferența greutății crierului e de 11 la 100 la vrîsta de 31 de ani. Aceste deosebiri anatomice, atrag după sine deosebiri intelectuale, și morale.“ „Crierul bărbatului ieste mai greu de cât al femeii. d. ex. la Goril crierul cîntărește 530 grame, la femela Gorilului 470. După Broca greutatea mijlocie a crierului ieste de 1323 grame la bărbat și de 1210 la femei. O deosebire de 113 grame. Profesorul Bischoff a găsit că această deosebire se ridică la 134 grame. Crierul bărbatului ieste cătră acela al femeii ca 109,34 la 100 (Parchappe) ca 111 la 100 (Broca, Rudolf, Wagner), ca 112 la 100 (Huschke), ca 100 la 90 (Meynert).“

Dr. Delaunay adauge: „Și să nu se creadă că această deosebire a greutății crierului e din cauza micimei femeii, în raport cu bărbatul. După Parchappe, talia femeii ieste cătră a bărbatului ca 927 la 1000, și greutatea crierului seu ieste cătră a bărbatului ca 909 la 1000.

„La talie egală, zice D. Le Bon, femeia are un crier mult mai ușor de cât bărbatul.“ [Vezi Revue scientifique 3 Sept. 1881].

Vedem că toți vorbesc de greutatea crierului sau în mod absolut, sau cel mult relativ cu talia, dar nime nici măcar amintesc de greutatea crierului relativ cu greutatea corpului. Așa că e foarte curios faptul D-voastră cu Reid; se vede că Păți monopolizat numai pentru D-voastră; de vreme ce cei mai însemnați naturaliști ai seculului, nu-l știu. Un Darwin care cunoaște poate toate operele ce s'au scris despre științele naturale, nu-l știe; nu numai acesta dar un Broca, un Topinard, un Quatrefages, Buchner, Peacock, Delaunay și alții cîți s'au putut cerceta, nu amintesc nici de Reid nici de faptul cu greutatea crierului în raport cu greutatea corpului. Pentru mine, D-le, care după cum dai și D-ta a înțelege nu știu nici alfabetul bine în aceste chestiuni, nu-î lucru de mirare a nu ști de Reid; dar niște oameni ca cei citați mai sus e cu neputință, să se fi scris ceva de felial acesta și iei să nu știe. Sint între ții și Engleji și Germani și Franceji, așa că ori ce ar fi fost Reid al D-tale tot nu putea să rămie ascuns. Dar ceea ce e mai sigur e că aceasta e o invențiune a D-stră. Credeați că aveți a face cu copii, și ne veți spăriea cu *cava*.

Declar că nu cred că Reid a existat, până ce nu veți citi limpede opera lui Reid, pe care căutând-o la vre-o Bibliotecă a statului fie în Paris, Berlin, sau Londra să se poată găsi [lucru ce nu l'ași putea face Ieu, ci vr'un prieten din streinătate]. Lucrul cel mai simplu ar fi înse de a trimete opera lui Reid la Redacția „Contemporanului“ care cred că se poate bucura de atîta încredere că nu va pierde prețiosul op, și că vi-l va trimete intact îndărăpt.

[Va urmà]

Sofiea Nădejde.

CIOBANUL LA BISERICĂ

Anedotă populară.

Un cioban ce nici odată nici n'a fost nici s'a gîndit
La biserică să meargă, într'o zi ce i-a venit.
„La pîrdalnică! Ce dracul!... Se gîndi în gîndul seu
„Ce! biserică pe semne nu mi-i dat să văd și Ieu!...
„Unîr zic că e frumoasă și într'însa orî și cine
„A intrat găsește masă, sede ospătează bine
„Naforă colea dospită și colivă și colaci
„Și einstești la vin, măi neico, până ce cu ochiul faci...
„Alții zic că la biserică se ascund, se fur copii
„Și apoi niște dihanii le sug sîngele de vii.
„Voiu să merg să văd cu ochii macar orî și ce-ași păți
„Nu-s așa de slab de înger, nu mă tem că voiu muri.
„Fugărit'am lupi în vieață și cu urșii m'am luptat,
„Nici habar n'avui de toate, tot cu zile am scăpat,
„In zădar ca un nemernic tot te ascunzi te îndosești
„De ți-i scris să mori, pe moarte pretutindenî o găsești.

Cam așa gîndind ciobanul se porni de mîncate
Peste cîmpii și peste dealuri vr'o biserică să cate,
S'a tot dus. — Pe la amează, cînd ciobanii ceialalți
Erau toți acum la stîină cu a lor turme adunați
Numai ce veni și dînsul, ostenit și asudat
Parcă de tătari fugise și cu fuga a scăpat.
— Dar ce-î, bre? Ce fugi! Ce dracul!... Unde-ai fost, de unde vii?
Intrebă dintr'înșir unul.

— „Stăi să-ți spun de vrei să știi.

În răspuns el în pripă și n'ncepu a povesti
Unde a fost și ce făcuse și cam astfeliu le vorbi.
„— Bre! Biserica e mare cît o stîină dar măi naltă

„Și-î făcută mi se pare numai chiar dintr'o bucată.
„Și steclește, măi, steclește de-ți iea ochii cînd privești
„Dar în iea ce se petrece, zeu, cînd vezi, te încrucești.
„Ieu văzui coló deodată oameni mulți și m'am mierat
„Cum cu toți ședeau grămadă fiecare nemișcat.
„Mai stătui să văd ce iese și de-odată am zărit
„Că încetul de pe-o ușă o dihanie-a ieșit.
„O dihanie peștriță ce mergea și tot pufnea
„Și din cînd în cînd din gură necheză si mîriea.
„S'învirtea pe lingă oameni, se ciulea se tot strîmba
„Și intra apoi în nuntru și urlă de răsună...
„Astă noapte mi se pare vr'un copil a fost furat
„Și de aceea ca s'o prindă oamenii au alergat.
„Dar degeaba căci cu toții chiar ca niște pari ședeau
„Neclintii și nici o vorbă înainte-î nu scoteau.
„Numai doi țerau acolo, oameni după placul mîeu
„Unul sta în mîna stîngă tocmai unde stam și ieu;
„Iară altu 'n mîna dreaptă. Și așa precum stăteau,
„Răcneau hojma și la dînsa ca la naiba să răsteau
„Până cînd fugea în n'untru și în fund se ascundea
„Dară ieî strigau la dînsa până ce din nou ieșea.
„Tot așa o hărățira până cînd s'a îndrăcit
„Și s'o fi văzut atunce, doamne cum a fost ieșit,
„Înciudată de pe ușă și mergea așa... hortiș...
„După cit am înțeles'o vra să muște pe furis,
„Se făcea că nici se uită, se pleca se tot sucea
„Iar la cap ținea cu mîna niște blide și mergea
„În spre oameni; și începuse a-î lovi în cap pe rînd,
„Dar atuncea las pe mine. — Mi-am făcut ieu plan în gînd;
„Acești oameni îs netrebnici și de umbra lor li-î frică.
„Haide să le fac un bine, căci un bine nu le strică,
„Și precum stăteam de-oparte, începuî încet, încet
„În spre dînsa a mă trage până m'am apropiet,
„Îmî luăi în mîină bățul și încet m'am îndosit
„Și de-odată la ureche numai una i-am cărpit.
„Ea căzù pe loc atuncea și de moarte se zbătea
„Ieu m'am dus dar toți strigară: *prindețe-l* în urma mea.....
„Am plecat dar cred că dînșii vor fi prins'o'n urma mea
„S'o vor fi jupit, că, doamne, mîndră piele mai avea!

Th. D. Speranță.

Minunile științei!

(Urmare)

Fonograful. Acest instrument iese descoperit de Edison la 1877, prin ajutorul lui se poate înregistra vorbirea sau cântecul pe o placă suptire de *aramă* sau de *cositoriū* și apoi a le reproduce după voe, ori cînd și ori unde.

Iată cum iese făcut fonograful cel mai vechi al lui Edison.

Un sul sau cilindru de alamă are drept prin mijloc, de a lungul, o osie așezată pe două sprijine, așa ca prin ajutorul unei manivele să poată fi învîrtit în jurul ieii. Osiea are o săpătură ca la șuruburi și se mișcă în borta unuia din cele două sprijine ca șurubul în multelca lui. Prin urmare învîrtind manivela sulul poate să se apropie sau să se îndepărteze de sprijinul cu multelcă; după felul învîrtirei.

Pe suprafață se află de asemenea o scobitură ca la șuruburi și peste această față așa scobită se așază o foiță subțire de cositoriū sau de aramă, așa ca să între în scobituri și să se lipească foarte bine pe sul.

În laturea sulului stă instrumentul care primește vorbirea sau o reproduce. Acest instrument samănă cu o farfurioară al cărei fund ar fi făcut din o foiță foarte subțire de fier și iese fixat de măsuta pe care s-așezate cele două sprijine ale fonografului și se poate apropie sau depărta de suprafața cilindrului de alamă printr'un mîneriū. Sub tăblița subțire de fier iese un tub de cauciuc care atinge și tăblița și capul unui stilet ascuțit lipit de coada instrumentului în formă de farfurioară.

Îndată ce vorbim înaintea tăbliței de fier, aceasta tremură și apasă asupra tubului de cauciuc, acesta apasă asupra stiletului care face în foița de cositoriū să-

pături mai mult sau mai puțin adânci după feliul și tăriea tremurăturilor foiței de fier. În timpul vorbirii învîrtește cineva manivela cilindrului așa că sub stilet să fie tot părți nouă din foița de cositoriu sau de aramă, pe care se însamnă tremurăturile stiletului.

După ce s'a mîntuit de vorbit și s'a înregistrat astfel vorbele sau cîntecul, să vedem cum se pot reproduce.

Învîrtim manivela înapoi pentru ca să aducem cilindrul de aramă tocmai unde a fost de la început, apoi apropiem stiletul întocmai ca în cazul cînd vroiam a înregistra vorbirea sau cîntecul și învîrtim din nou manivela, tot cu aceeași iuțală ca în cazul întâiu. Stiletul din cauza scobiturilor făcute în place de aramă sau de cositoriu se mișcă întocmai cum se mișcase cînd se vorbea înaintea tăbliței de fier, apasă asupra tubului de cauciuc și acesta pune în tremurătură placa de fier subțire și fiind că ȳea tremură întocmai ca în cazul cînd vorbea cineva înaintea ei, de aceea și sunetele ce o pusese în tremurare se aud din nou. Iată cum se poate așa dar înregistra vorbirea și apoi reproduce!

Instrumentul inventat de Edison a fost îmfiatoșat și Academiei franceze și a reprodus înaintea acestei societăți cuvinte ce se pronunțase înaintea lui în America!! Dar de atunci s'a mai perfecționat. Așa, Edison a văzut că e greu de a da aceeași iuțală cilindrului în timpul cînd se înregistrează vorba sau cîntul și cînd vroim a le reproduce și pentru aceasta a făcut fonografe cari se mișcă prin ajutorul unei mașinării ca ciasornicele. Apoi a găsit că placele de aramă mai bine înregistrează de cît cele de cositoriu și de aceea le întrebuintază numai pe acestea. Cilindrul de alamă a fost înlocuit printr'o placă orizontală care se învîrtește și pe care se așază foița de aramă pe care se însemnează tremurăturile vorbirii. Prin acest mijloc a ajuns să înregistreze o nuvelă de 50,000 de cuvinte.—Pentru a întări glasul ce se aude din fonograf, Edison a așezat înaintea foiei de fier un feliu de cornet, etc.

Până acuma și fonograful poate fi cu drept cuvânt socotit ca o minune, dar cu timpul câte perfecționări nu se vor mai adăugi și la ce nu va putea fi întrebuintat!! Idealul lui Verax al nostru nu e așa de depărtat de realizare, să tremure bucherii!!

(Va urmă)

I. Nădejde.

Monstruozități științifice și literare.

Uf! Am scăpat de *Verax*, *Vindax*, *Audax* sau cum îi mai cheamă pe cei de la afurisitul de „*Contemporanul*“, n’au dat cu crucea peste mine, își va fi zis plin de bucurie Dl. *Dimitrie Petrescu profesor la Universitatea din București și deputat*, ni se pare, văzînd că nu figurează în două colone în revista noastră. Dar zădarnică bucurie și trecătoare! Primim într’un pachet legat cu mare îngrijire: *Elementele de Geometrie cu aplicațiunile lor de Dimitrie Petrescu, Geometrica lui Amyot și Elementele de Geometrie. (Aplicația) de Ch. Briot și Ch. Vacquant*: și minune neauzită, plagiarea cea mai îndrăzneată ni se îmfațosează. Matematicul nostru în zelul seu nu s’a oprit nici la litere, nici la figuri și fără grijă a copiat totul, de abiea pe ici pe colea a învîrtit vre o frază, a schimbat din loc teoreme cu toptanul, a lăsat cele ce nu se cer la noi, și a pus *turaua* și ieată-l autorii, de sigur medaliat cu *bene merenti* clasa I-ia și cu *Corona României*. Să ne mai mîerăm acuma de Dl. Nănianu care copiează pe Dl. Mihali, ori de Dl. Gorjan care, cum vedem în „*România Liberă*“ a copiat pe Dl. Nestorescu și Alexis, cînd atîția profesori iluștri, lumine ale țerei (să nu uităm că cine-i la Universitate trebuie să fie învățat strașnic?!) plagiază!!

Iată acuma și câte-cevă în două colone, dar pentru mai bună încredințare cetiți cărțile citate.

Dl. Amyot

pag. 248 și 249.

Deux Pyramides triangulaires qui ont les bases équivalentes et les hauteurs égales sont équivalentes.

Dl. Dimitrie Petrescu

pag. 253.

Doze piramide triunghiulare care au bazele echivalente și înălțimile egale sunt echivalente.

Soient SABC, S'A'B'C', deux pyramides triangulaires, ayant leurs bases ABC, A'B'C', équivalentes, et leurs hauteurs égales; je dis qu'elles sont équivalentes.

Pour le démontrer, je place ces pyramides sur le même plan, et je divise l'une de leurs arêtes latérales en un nombre quelconque de parties égales, par exemple l'arête SA en quatre parties égales. Par les points de division D, E, F, je mène ensuite des plans parallèles au plan ABC qui contient les bases; chacun de ces plans fait des sections équivalentes dans les deux pyramides, puisque leurs bases sont équivalentes (II, c).

etc, etc, etc . . . . .

Fie SABC, S'A'B'C', două piramide triunghiulare, avându bazele lorū ABC, A'B'C' echivalente și înălțimile lorū egale; se demonștrăm că ele sunt echivalente. (Minnune în loc de *je dis*, se demonștrăm! originalitate! ce voiți?).

Pentru acestū sfârșitū, se punemū aceste piramide pe același plan, și se împărțimū una din muchiile lorū laterale în unū numărū oare-care de părți egale, de exemplu muchia SA în patru părți egale. Prin punctele de împărțire D, E, F, se ducemū pe urmă plane paralele cu planul ABC care cuprinde bazele; fie-care din aceste plane determină secțiunū echivalente în cele două piramide pentru că bazele lor sunt echivalente în cele două piramide, în virtutea No. 149, etc. etc..

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și așa se înșiră teoremele și problemele lui Amyot traduse cum a dat D-zeu, în Geometria pe care a avut d. Petrescu curaj să-și pună iscălitura și să o aprobe ca a sa de dl. Ministru respectiv!! Progresăm grozav! Ce are a face Belgia, Franția, etc, etc. pe lângă noi!! Și cum să nu progresăm cu asemenea călăuzi!!

Iată și ceva din geometria aplicată, de și tot ce se află la dl. Petrescu e copiat bucherește din scrierea d-lor Briot și Vacquant și numai sînt lepădate bucăți cari nu se cereau, după ideea d-lui Petrescu. Iată de o dată începuturile a vr'o cite-va bucăți din capăt.

D-nii Briot și Vacquant.

Pag. 1. No. 2 (pe No. 1 l'a despretuit dl. P.) Les lignes qui limitent ou divisent un terrain, les traces des murs, des batiments, sur le sol, les points remarquables etc..

No. 3 *Lerer le plan* d'un terrain, c'est prendre sur le terrain,

Dl. Petrescu.

Pag. 341. No. 1. Liniiile cari mărginescū sau împartū unū tērēmū, urmele ȃidurilor, clădirilor pe pămēntū, punctele însemnate, etc.

No. 2. A rid.că planulū unū tērēmū va să ȃică a luă pē t. -

en les inscrivant sur un croquis, etc, etc..

No. 4. La figure formée par le plan du terrain se compose de lignes droites, ou courbes, et de points, etc, etc..

No. 5. Le premier procédé qui s'offre à l'esprit consiste à choisir sur le terrain une ligne droite ou *base MN* (fg. 2) etc, etc.,...

No. 6. On peut encore déterminer autrement la position des points etc...

rêmû înscriindu-le pe un mic demnû, etc. etc.

No. 3. Figura formată de planul tărêmului se compune de linii drepte sau curbe, și de puncte etc. etc.

No. 4. Quelû d'ântëiû miđlocû que ne vine în minte constă în a alege pe tărêmû o linie dreaptă sau basă *MN* etc. etc.

(Îl vine în minte, vorbă să fie!!).
No. 5. Putemû încă determină poziția punctelorû însemnate ale unûi tărêmû ast-feliû. [Minune! originalitate! bravo! a pus *astfeliû* nu *altfeliû*!).

Și așa mai departe. Ca închiere zicem că ne pare reu că Edison n'a inventat vre un automat, care să scrie și să vorbească pentru al recomandă în locul d-lui Petrescu și a cărței d-sale!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VERAX.

Iarăși Dl. Mărdărescu!

Cînd am denunțat prin ziare *bașibuzuciile* ce se petreceau și se petrec la școala unde din nefericire funcționează Dl. Mărdărescu credeam că se vor lua măsuri pentru ca să înceteze scandalurile. Aveam *oare-și cum dreptate*, căci văzusem în „*Romînul*“ în fruntea ziarului scris în contra acelor ce bat în școli și zicîndu-se, că nu se pot găsi cuvinte destul de aspre pentru acei *călăi* și că cere toată severitatea legii în contra lor.

Acuma întreb ce s'a făcut cu Dl. Mărdărescu? D-sa bate din nou cu cîomagul prin ogradă și femeile megieșe zic: „*Iar s'a apucat călăul de ucis copii.*“

Încă o dată cerem aplicarea legii și în contra celor

vinovați. Vroiți oare să pătaască și alții ca băeții lui *Alecu Soficu* crîșmariu și bulgariu strada Morei de Vînt? Vroiți să surzască Dl. Mărdărescu și pe alții, cum a surzit pe băetul cel mai mare? Cel mic merge pe aceeași cale, căci îi curg acum urechile!

Nu credeți că D-lui Mărdărescu i-au lipsit înștiințările. În adevăr femeea *Marghioala Diaconitei* din Tătarași mai vara trecută s'a îmfașosat la Comisia Disp. a V-a cu un băet al ieî bătut și învinițit ca dosul ceaunului și s'a jeluit că la bătut Dl. Mărdărescu și că ȳea a aflat aceasta după ce a văzut cum se rugă băetul prin somn: „Valeu! D-le Mărdărescu, nu mă bate, D-le Mărdărescu!”—Dl. comisariu orî sub comisariu a constatat adevărul, dar a sfătuit pe femeie să nu reclame la prefect, că vor zice D-lui Mărdărescu să nu mai bată. Cu toate acestea Dl. Mărdărescu nici nu gîndește, își urmează misiunea sa civilizatoare și moralizatoare din toate punctele de privire! Dați-i încaltea *benemerenti* măcar clasa a II. *Vedetot.*

BIBLIOGRAFIE

Igiena orașului București. Teză pentru doctorat în medicină prezentată și susținută la... Noembrie 1881 de *Vasilie Bianu*. București 1881. O carte elegantă de 292 de pagini foarte interesantă. În anul din N-le viitoare vom face o dare de samă despre cuprinsul ieî.—Se află de vînzare la librăriele *Socec* și *Graeve* din București.

Călindariu iulian, gregorian și popular român acest din urmă cuprinde în sine toate serbătorile, datinile și credințele strămoșești cu comentariu pe unul 1882, de **Simeone Man-giuca**. Prețul pentru România 2 lei 50 de bani. Oravița (Ungaria) editura autorului, Brașov 1881. Acest călindariu ciudat în felul seu se pare *spiritist* și vom mai vorbi despre dînsul.

Sacrificiu pentru sacrificiu. Roman original de Iuliu I. Roșca Oravița. O broșurică de 59 de pagini. Intriga sau mai bine scheletul romanului ni se pare foarte slab și nenatural din toate punctele de vedere.

Correspondența.

D-luî Tr. N'am putut publicã, sînt rele ca idee și rele ca formã poeticã, prea desprețuiți accentul.

D-luî Diacon I. B. Nu se poate primì articolul Dv. de vreme ce nu cuprinde nici un argument științific sau macar teologic, ci eurate insulte surugiești.

D-luî Veteranus. Nu s'a putut întrebuiță, ierã prea târziu, și de prisos Dl. Menzincescu a exprimat aproape aceleași idei într'o formã foarte corectã și științificã în „*Progresul medical*“ No. 49. Vãd cu plăcere cã avem veterinarî cari-și cunosc specialitatea și cã nu samãnã toți cu Dl. Ivlef.

D-luî de la T. Severin. Am primit, vã mulțãmim, dar vom publicã prefața Dv. în No. 13, care va apărea în 4,000 de ex. și prin urmare se va face mai cunoscutã. BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-luî A. B. Rãc. Vã respundem prin revaș. Salutãrile noastre cele mai amicale.

D-luî Sten... Loco. Am primit dar nu se poate publicã, cãci nu cunoașteți destul limba romînã pentru a face tocmai poeziî.

